

Hướng dẫn của IFLA VỀ THƯ VIỆN TRƯỜNG HỌC

(Ấn bản lần thứ hai có sửa đổi)

Ủy ban thường trực Tiêu ban Thư viện trường học IFLA

Barbara Schultz-Jones và Dianne Oberg biên soạn,
với đóng góp của Ban điều hành Hiệp hội Cán bộ Thư viện trường học Quốc tế

Nguyễn Thị Ngọc Mai biên dịch

Chương 1

SỨ MỆNH VÀ MỤC TIÊU CỦA THƯ VIỆN TRƯỜNG HỌC

"Thư viện trường học cung cấp thông tin và ý tưởng làm nền tảng để hoạt động thành công trong xã hội thông tin và tri thức ngày nay. Thư viện trường học trang bị cho người học kĩ năng học tập suốt đời và phát triển trí tưởng tượng, giúp họ trở thành những công dân có trách nhiệm." (Tuyên ngôn về Thư viện trường học)

1.1. Giới thiệu

Chương này trình bày khái quát về sứ mệnh và mục tiêu của thư viện trường học, như đã được định nghĩa trong Tuyên ngôn IFLA/UNESCO về Thư viện trường học (1999). Theo Tuyên ngôn, thư viện trường học có vai trò tăng cường và cải tiến hoạt động giảng dạy và học tập của nhà trường – đối với cả người dạy và người học. Các vấn đề cốt yếu trong Tuyên ngôn được chi tiết hóa cụ thể hơn trong các chương kế tiếp.

1.2. Bối cảnh

Thư viện trường học trên toàn thế giới là những môi trường học tập, tạo ra một không gian (vật lí và số) cho phép truy cập tới các nguồn lực thông tin, tiếp cận các hoạt động và dịch vụ nhằm khuyến khích, hỗ trợ người học, người dạy và việc học tập của cả cộng đồng. Thư viện trường học phát triển song song với sự

phát triển giáo dục, cùng hướng tới việc trang bị kiến thức để người học vận dụng và đóng góp cho tiến bộ xã hội. Mặc dù khác nhau về hệ thống cơ sở vật chất và hoạt động, các thư viện trường học trên khắp thế giới đều tập trung vào việc hỗ trợ sự tiến bộ trong học tập của người học. Thư viện trường học tạo ra nhiều cơ hội học tập cho các cá nhân, các nhóm nhỏ và các nhóm lớn, chú trọng vào nội dung tri thức, kiến thức thông tin, và sự phát triển văn hóa và xã hội. Trọng tâm định hướng người học của thư viện trường học có tác dụng hỗ trợ, mở rộng và cá nhân hóa chương trình giảng dạy của nhà trường.

Ví dụ: Dự án Thư viện Lubuto cung cấp các tài nguyên và kinh nghiệm học tập cho các đối tượng trẻ mồ côi, các trẻ em dễ bị tổn thương khác, và thanh niên ở Zambia.

1.3. Định nghĩa thư viện trường học

Thư viện trường học là không gian vật lí và số của nhà trường, nơi các hoạt động đọc, trao đổi, nghiên cứu, tư duy, tưởng tượng và sáng tạo giữ vai trò quyết định trên hành trình đi từ thông tin đến tri thức của người học cũng như đối với sự phát triển cá nhân, xã hội và văn hóa của họ. Không gian vật lí và số này được gọi bằng nhiều cách (ví dụ: trung tâm đa phương tiện của trường học (school media centre), trung tâm thông tin và

tư liệu (centre for documentation and information), trung tâm nguồn lực thư viện (library resource centre), không gian học tập (library learning commons), trong đó, thư viện trường học (school library) là thuật ngữ sử dụng phổ biến nhất.

Nhìn chung, hơn 50 năm nghiên cứu trên bình diện quốc tế (ví dụ, xem Haycock, 1992, trong LRS (2015) Các nghiên cứu về tác động của thư viện trường học ở Hoa Kỳ www.lrs.org/data-tools/schoollibraries/impact-studies/ và Williams, Wavell, C., và Morrison (2013) ở Vương quốc Anh www.scottishlibraries.org/storage/sectors/schools/SLIC_RGU_Impact_of_School_Libraries_2013.pdf) đã nhận diện các đặc trưng của thư viện trường học như sau:

Có một cán bộ thư viện đủ trình độ, được đào tạo chính quy về nghiệp vụ thư viện trường học và nghiệp vụ sư phạm, đáp ứng được các yêu cầu chuyên môn cần thiết để đảm đương nhiều vai trò phức tạp khi hướng dẫn, phát triển việc đọc và xóa mù chữ, quản lý thư viện trường học, cộng tác với đội ngũ giáo viên và tham gia vào cộng đồng giáo dục.

- Cung cấp các bộ sưu tập đa dạng, chất lượng cao, định hướng đối tượng (dạng in, đa phương tiện, số) hỗ trợ chương trình giảng dạy chính thức và không chính thức của nhà trường, bao gồm các dự án riêng biệt và phát triển cá nhân.
- Có chính sách và kế hoạch rõ ràng để phát triển liên tục.

Thư viện trường học, cũng như các bộ phận khác trong hệ thống giáo dục, đều trải qua nhiều giai đoạn phát triển. Mặc dù vậy, ba đặc trưng nêu trên là những yêu cầu thiết yếu để thư viện trường học có thể hoàn thành sứ mệnh và mục tiêu của mình. Nghiên cứu đã chỉ ra rằng thư viện trường học có thể tác động như thế nào đến việc học tập của người học là hoàn toàn phụ thuộc vào mức độ bảo đảm của ba đặc trưng đó.

Thư viện trường học vận hành như một:

- Không gian vật lí và số chuyên dụng trong nhà trường, mọi người đều có thể tiếp cận và truy cập;
- Không gian thông tin cho phép truy cập mở và công bằng tới các nguồn tài nguyên thông tin có chất lượng ở mọi phương tiện, bao gồm các bộ sưu tập dạng in, đa phương tiện và số;
- Không gian tinh cậy nơi khuyến khích và hỗ trợ sự ham hiểu biết, sự sáng tạo và định hướng học tập, nơi người học có thể tìm hiểu các đề tài đa dạng, kể cả các đề tài gây tranh cãi, một cách riêng tư và an toàn;
- Không gian giáo dục nơi người học học hỏi các năng lực và khuynh hướng để tiếp cận thông tin và hình thành tri thức;
- Không gian công nghệ cung cấp một hệ thống đa dạng các thiết bị công nghệ, phần mềm, và kiến thức chuyên môn trong việc tạo lập, trình bày và chia sẻ tri thức;
- Trung tâm học tập, nơi cộng đồng nhà trường bồi đắp sự phát triển việc đọc và hiểu biết ở mọi hình thức;
- Trung tâm công dân số, nơi người học học cách sử dụng các công cụ số như thế nào để bảo đảm tính thích hợp, đạo đức, an toàn, cũng như học cách bảo vệ nhân dạng và các thông tin cá nhân;
- Môi trường thông tin, nơi mọi thành viên trong cộng đồng trường học có thể truy cập bình đẳng tới các tài nguyên, công nghệ, phát triển các kỹ năng thông tin; và
- Không gian xã hội, nơi diễn ra các sự kiện văn hóa, chuyên môn và giáo dục (ví dụ: các sự kiện, các hội nghị, triển lãm, giải trí) cho cả cộng đồng.

1.4. Vai trò của thư viện trường học đối với nhà trường

Trong trường học, thư viện trường đóng vai trò là trung tâm giảng dạy và học tập nơi cung cấp các chương trình giáo dục

thiết thực, gắn kết chặt chẽ với chương trình giảng dạy của nhà trường. Thư viện trường học có vai trò quan trọng trong việc phát triển các năng lực sau:

- Năng lực dựa trên tài nguyên – khả năng và khuynh hướng tìm kiếm, truy cập và đánh giá tài nguyên ở nhiều dạng thức, bao gồm cả con người và các sản phẩm văn hóa. Năng lực này còn thể hiện ở việc sử dụng các thiết bị công nghệ thông tin để tìm, truy cập, đánh giá các nguồn lực và việc phát triển kiến thức về thông tin dạng in ấn và dạng số.
- Năng lực dựa trên tư duy – khả năng và khuynh hướng sử dụng dữ liệu, thông tin thông qua các quy trình tìm kiếm và truy vấn đòi hỏi tư duy trình độ cao, phân tích có phê phán cho phép tạo ra các sản phẩm có chiều sâu kiến thức.
- Năng lực đọc hiểu – khả năng và khuynh hướng liên quan tới sự hưởng thụ việc đọc, đọc để giải trí, đọc để học tập ở nhiều mức độ, và sự chuyển đổi, truyền đạt và phổ biến văn bản ở nhiều dạng thức và mô hình nhằm phát triển việc đọc và hiểu.
- Năng lực cá nhân và giữa các cá nhân – năng lực và khuynh hướng tham gia vào các hoạt động văn hóa xã hội trên cơ sở truy vấn nguồn và học tập về bản thân và những người khác, như các nhà nghiên cứu, người dùng tin, người sáng tạo tri thức, và các công dân có trách nhiệm.
- Năng lực quản lý học tập – năng lực và khuynh hướng giúp người học chuẩn bị, lên kế hoạch, thực hiện thành công một nhiệm vụ học tập theo chương trình giảng dạy.

Cán bộ thư viện trường học đóng vai trò chủ đạo trong việc phát triển những năng lực này thông qua việc hướng dẫn và hỗ trợ riêng hoặc phối hợp, có liên kết chặt chẽ với nội dung chương trình giảng dạy và các mục tiêu đầu ra.

1.5. Điều kiện để thực hiện một chương trình thư viện trường học hiệu quả

Nghiên cứu đã chỉ ra rằng điều kiện then chốt để thực hiện một chương trình thư viện trường học hiệu quả là sử dụng cán bộ thư viện trường học có trình độ. Nghiên cứu cho thấy thư viện sẽ phát huy được vai trò của mình trong giảng dạy và học tập khi có một chương trình sư phạm (tức là cung cấp toàn diện, có kế hoạch các hoạt động giảng dạy và học tập) và đội ngũ cán bộ thư viện trường học có trình độ để đảm đương được các vai trò được nêu ở mục 3.4.

Thư viện trường học cần được điều hành với một khung chính sách cụ thể, trong đó công nhận thư viện là trung tâm đọc, trao đổi và cùng nhau tạo ra tri thức. Chính sách thư viện phải được xây dựng trên cơ sở các chính sách và nhu cầu chung của nhà trường và phản ánh được đặc trưng, sứ mệnh, mục đích, mục tiêu và thực tiễn của nhà trường. Sự hỗ trợ hành chính cho thư viện trường học thông qua chính sách thư viện là hết sức cần thiết để phát huy tối đa hiệu quả chương trình thư viện trường học. Các điều kiện về cơ sở vật chất, tài nguyên vật lí và số, nguồn nhân lực để triển khai một chương trình thư viện trường học hiệu quả được trình bày ở các chương sau.

1.6. Biểu đạt tầm nhìn của thư viện công cộng

Tầm nhìn mô tả tương lai mong muốn đạt tới của thư viện trường học. Vì phụ thuộc vào điểm xuất phát của từng thư viện nên tầm nhìn có thể không giống nhau giữa các thư viện trường học trên khắp thế giới. Về cơ bản, việc vạch ra tầm nhìn chiến lược, trong đó, thư viện trường học giữ vai trò trung tâm trong hoạt động giáo dục, vượt qua những rào cản hiện tại, sẽ thúc đẩy hoài bão hướng

tới tương lai thư viện trở thành một không gian học tập đa chức năng.

Tầm nhìn phải bao quát được năm xu hướng chủ yếu đã nhận định trong Báo cáo Xu hướng IFLA 2013 (trends.ifla.org):

- 1) Công nghệ mới sẽ mở rộng, vừa hạn chế các đối tượng có cơ hội truy cập thông tin.
- 2) Giáo dục trực tuyến sẽ dân chủ hóa và cản trở việc học tập trên quy mô toàn cầu.
- 3) Ranh giới giữa quyền riêng tư và việc bảo vệ dữ liệu sẽ được xác định lại.
- 4) Các xã hội siêu kết nối sẽ lắng nghe và trao quyền cho những thế lực và nhóm mới.
- 5) Nền kinh tế thông tin toàn cầu sẽ thay đổi hoàn toàn dưới tác động của công nghệ mới.

1.7. Biểu đạt sứ mệnh của thư viện công cộng

Sứ mệnh thể hiện bản chất, mục tiêu và vai trò của thư viện trường học với tư cách là một bộ phận trong mục tiêu và cam kết chung của nhà trường. Sứ mệnh của thư viện trường học trên toàn thế giới được nêu rõ trong Tuyên ngôn 1999 của IFLA/UNESCO về Thư viện trường học. Việc biểu đạt sứ mệnh của một thư viện trường học cụ thể cần phản ánh các nội dung sứ mệnh đã nêu trong Tuyên ngôn, sao cho phù hợp với bối cảnh giáo dục của nhà trường và thư viện trường. Sứ mệnh cần đưa ra định hướng nhằm tập trung vào các nguồn lực, chỉ dẫn việc lập kế hoạch và truyền đạt mục đích phục vụ cộng đồng trên cơ sở nắm bắt nhu cầu của các thành viên; các kỹ năng, nguồn lực và năng lực cần thiết để đáp ứng những nhu cầu đó; và một mục tiêu

đưa ra mang lại lợi ích cho cộng đồng – tương ứng với mục tiêu giáo dục là chuẩn bị những hành trang cần thiết để người học đảm đương công việc của họ và trở thành những công dân trong tương lai.

1.8. Dịch vụ thư viện trường học

Thư viện trường học cung cấp nhiều dịch vụ nhằm đáp ứng nhu cầu của cộng đồng học tập. Các dịch vụ này có thể được cung cấp trong phạm vi hoặc từ một thiết bị của thư viện trường. Việc triển khai các dịch vụ sử dụng công nghệ thông tin và truyền thông cũng giúp thư viện mở rộng tầm phục vụ của mình tới tất cả các khu vực trong trường và tới tận từng nhà. Một cơ sở hạ tầng công nghệ thông tin kết nối mạng đủ mạnh sẽ cho phép truy cập các bộ sưu tập, các nguồn lực cộng đồng và các bộ sưu tập số có tổ chức, cung cấp các công cụ để tiến hành hỏi đáp dựa trên nghiên cứu, cũng như tạo lập, trình bày và chia sẻ tri thức.

Các dịch vụ thư viện trường học bao gồm:

- Phát triển chuyên môn cho đội ngũ giáo viên (ví dụ: kỹ năng đọc hiểu, công nghệ, các quy trình truy vấn và nghiên cứu);
- Chương trình đọc / hiểu năng động phục vụ các mục đích khoa học, giải trí và nâng cao trình độ;
- Phát triển học tập gợi mở và kiến thức thông tin;
- Hợp tác với các thư viện khác (công cộng, nhà nước, các nguồn lực cộng đồng).

Thư viện trường học mang lại giá trị quan trọng cho cộng đồng giáo dục. Giá trị đó không chỉ nằm ở các tài liệu trong vốn tài liệu thư viện mà còn ở việc cung cấp các dịch vụ thông qua một chương trình thư viện năng động và một cán bộ thư viện có trình độ.

1.9. Đánh giá dịch vụ và chương trình thư viện trường học

Đánh giá các dịch vụ và chương trình thư viện là việc làm cần thiết trong tiến trình phát triển thư viện trường học. Việc đánh giá nhằm đạt được các mục tiêu định lượng: Giúp xác định xem các dịch vụ và chương trình thư viện trường học có đáp ứng được nhu cầu của cộng đồng nhà trường hay không. Việc đánh giá cũng góp phần cài tiến liên tục các dịch vụ và chương trình thư viện nhờ tác động tới nhận thức của các bên liên quan về thư viện trường học và tăng cường sự hỗ trợ của họ cho thư viện trường học. Phương pháp hay cách thức đánh giá được lựa chọn phụ thuộc vào nhu cầu của cộng đồng trường học và giai đoạn phát triển của thư viện (ví dụ: chất lượng chương trình, nhận thức của các bên liên quan, nội dung chương trình và ảnh hưởng của chương trình).

Hoạt động đánh giá chú trọng vào chất lượng chương trình tổng thể sẽ sử dụng các tiêu chuẩn quốc tế, quốc gia hoặc tiêu chuẩn cơ sở để kiểm tra và đánh giá nhiều khía cạnh của thư viện trường học (ví dụ: việc bố trí nhân sự, cơ sở vật chất, công nghệ, và vốn tài liệu, cũng như các chương trình đào tạo). Hoạt động đánh giá nhằm mục đích cài tiến thực tiễn hoạt động thư viện, thường được gọi là thực tiễn dựa trên chứng cứ, sẽ sử dụng các dữ liệu như các sản phẩm học tập của người học; các mô hình đào tạo (theo lớp, theo bậc học hay môn học); các điều tra về người học, người dạy và / hoặc phụ huynh, hay các biểu ghi từ hệ thống lưu thông và biên mục của thư viện. Chương 6 của tài liệu này sẽ tìm hiểu sâu hơn về nhu cầu đánh giá và vai trò của nó trong việc quản lí và quan hệ công chúng (quảng bá, marketing, vận động chính sách).

(Còn nữa)

Các nguồn tham khảo hữu ích

Hiệp hội Cán bộ thư viện trường học Hoa Kỳ. (2014). Tài liệu chỉ đạo. Truy xuất từ www.ala.org/aasl/about/governing-docs

Hiệp hội Cán bộ thư viện trường học Hoa Kỳ. (2011). Các tiêu chuẩn dành cho người học trong thế kỷ 21. Truy xuất từ www.ala.org/aasl/standards-guidelines/learning-standards

Hay, L., và Todd, R. J. (2010). Thư viện trường học thế kỷ 21. Sở Giáo dục và Đào tạo bang New South Wales. Truy xuất từ www.curriculumsupport.education.nsw.gov.au/schoolibraries/assets/pdf/21c_report.pdf

Haycock, K. (1992). Những yếu tố tác động: Nghiên cứu việc giảng dạy và học tập thông qua các trung tâm thư viện trường học. Seattle, WA: Rockland Press.

Tuyên ngôn IFLA/UNESCO về Thư viện trường học. (1999). Truy xuất từ www.ifla.org/publications/iflaunesco-school-library-manifesto-1999

Ban Nghiên cứu Thư viện [Thư viện bang Colorado, Sở Giáo dục Colorado]. Các nghiên cứu về tác động của thư viện trường học. Truy xuất từ www.lrs.org/data-tools/school-libraries/impact-studies/

Nhóm Nghiên cứu Văn hóa và Thông tin Giáo dục. (2010). Con đường học tập hướng tới một nền văn hóa thông tin. Truy xuất từ http://culturedel.info/grcdi/?page_id=236

Williams, D., Wavell, C., và Morrison, K. (2013). Ảnh hưởng của thư viện trường học đối với việc học: Tổng quan tài liệu về cải cách giáo dục ở Scotland. Aberdeen, Scotland: Đại học Robert Gordon, Viện Quản lí, Điều hành và Xã hội (IMaGeS). Truy xuất từ www.scottishlibraries.org/storage/sectors/schools/SLIC_RGU_Impact_of_School_Libraries_2013.pdf.